

Solens son

Solens son

Inkarikets fall

av Christian Lanciai (2014)

personerna:

Huayana Capac, inkahövding

Huascar, hans äldsta son

Atahualpa, hans yngre son

en krigare

Francisco Pizarro

Hernando Pizarro

Gonzalo Pizarro

Don Fernando de Luque

General Quizquiz

General Chalcuchima

Fray Vicente de Valverde

Hernando de Soto

Felipillo, tolk

Diego de Almagro

en soldat

en advokat

en åklagare

soldater och indianer

Handlingen utspelar sig i Peru fram till 1533.

Akt I scen 1. Cuzco.

Huayana Capac Vad är det nu för underliga sagor ni berättar om dessa gudomliga främlingar från himmelen?

Huascar Det är i sanning förunderliga saker, min älskade far, mera märkliga än något gudomligt vi bevittnat.

Huayana Capac Säg mig bara, är de gudar eller människor? Har ni fått någon visshet om den saken?

Huascar Det är det vi inte har. De är så motsägelsefulla. De ger sken av att vara himmelska gudar med sin överjordiska skönhet och kraft, men när de tar av sig sina hårda huvudbonader och klär av sig sina järnkläder är de grova och svartmusikiga och kan vara riktigt fula som monster.

Huayana Vad säger du, min sköne andre son Atahualpa? Vad menar du om dem?

Atahualpa Jag har ännu ingen erfarenhet av dem och känner dem inte. Ännu mindre förstår jag dem eller varför de är här, men jag är nyfiken.

Huayana Finns det någon här som har någon direkt erfarenhet av dem?

en krigare (faller på knä) O solens son, jag har aldrig häpnat så mycket i hela mitt liv som när jag såg en av dem dela sig i två.

Huayana Hur i all världen gick det till?

krigaren Jag förstår det inte själv. Det var en överlägsen varelse, himmelsk i sin oerhört imponerande storslagenhet, när han plötsligt delade sig och blev två.

Huayana (skeptisk) Vad var det för slags varelse?

krigaren Han var som en kombinerad krigare och lama, men hans lama var mycket större och starkare än våra lamor med hårda hovar och stort huvud och med hår på huvudet som en långhårig man, medan hans andra huvud, som hörde ihop med den mänskliga delen av honom som var uppvuxen ur ryggen, var helt mänskligt med de främmande varelsernas vanliga metallmössa och hårda kläder av järn, och så skilde sig plötsligt denna mänskliga del från den monstrosa laman och visade sig ha två extra ben, så att varelsen med två huvuden och sex ben blev två varelser med var och en sitt eget huvud för sig men den ena med fyra ben och den andra med två.

Huayana Förstår ni då inte att det var en vanlig människa som tydligen hade lärt sig kontrollera och styra ett liknande djur som våra lamor men mycket större och hemskare?

krigaren Det förstod vi sedan när vår utomordentliga häpnad hade lagt sig.

Huayana Jag börjar förstå sakernas sammanhang. Dessa främmande varelser med gudomliga egenskaper är helt enkelt ett främmande folk som kommit för att störa oss i vårt rike, och saken blir inte bättre av att detta främmande folk är överlägset oss i utveckling och krigisk förmåga. Risken är att de kommer tillbaka, vilket jag fruktar att de gör, då vårt rika och blomstrande rike måste vara attraktivt för främmande stammar som styrs av lystnad. Jag fruktar att detta kan vara det första allvarliga hot som någonsin utmanat vårt härliga inkarrike. Vi har under

århundraden ständigt expanderat och tilltagit i blomstring och välfärd under oupphörligt växande prakt och rikedom, vilket vi kunnat göra då vår nation varit så väl organiserad som den är med ett praktiskt fungerande vägnät från Quito till Chile och med ett förträffligt kommunikationssystem och enhetligt språk som bundit samman alla våra mest avlägsna landsändar till en enhet. Naturligtvis måste vår ständiga expansion en dag stöta på motstånd. Tidigare har vi alltid övervunnit allt motstånd med våra krigares kraft över mindre utrustade stammar, men här har vi nu mött en stam som är hårdare utrustad än vi. Säkert skulle vi klara av dem om vi förstod deras väsen och underliggande kraft, men det är det vi inte gör, och däri ligger faran. Därför tror jag det vore klokt av oss att inte göra motstånd om de kommer igen utan tvärtom välkomna dem och kultivera deras vänskap tills vi lärt känna och förstå dem.

krigaren Solens son har talat, och hans ord är vår lag.

Huayana Nu till ett betydligt kvistigare ärende. Mina söner, jag älskar er båda, men jag kan inte favorisera den ena mer än den andra. Vi står inför ett svårt vägval inför framtiden, men ingen av utvägarna lovar bättre utsikter än den andra. Därför har jag valt att anta båda vägarna utan att utesluta någon, i hopp om att båda kan leda rätt tillsammans. Kanske två riken dessutom kan klara av framtidens hot bättre än ett. Därför delar jag riket mellan er. Mitt verk är fullbordat, jag har erövrat Quito och utsträckt vårt rike bortom den oändliga Atacamaöknen i söder ner till våra bergs högsta och mest oöverstigliga toppar, men mot trycket från de nya invadörerna kan det brista i mitten, varför jag gör dig, Huascar, till Inka i Cuzco, och dig, Atahualpa, till Inka i din huvudstad Quito, där du är född. Må ni härska i endräkt över det största riket i vår värld, och må den ena av er bistå den andra om någon av er blir angripen. Vad säger ni, mina söner?

Huascar Som vår general sade, solens son har talat, och hans ord är rikets högsta och enda lag. Jag lovar att älska och ära och bistå min lillebror om han blir angripen av de främmande makterna.

Huayana Atahualpa?

Atahualpa Jag lovar att följa min faders bud och välkomna de främmande fåglarna tills vi lärt känna dem.

Huayana Och hur förhåller du dig till din broder?

Atahualpa Sanningen att säga tror jag inte vi har någonting att frukta av de absurda främlingarna.

Huayana Det är inget svar på min fråga.

Atahualpa Jag lovar att aldrig angripa min bror så länge han inte angriper mig.

Huayana Accepterar du det svaret, Huascar?

Huascar Jag lovar honom det samma.

Huayana Alltså kan jag skiljas i frid från livet med gott samvete efter avslutat livsverk, fastän min delning av riket utgör ett brott mot våra tidigare traditioner, men det måste ske förr eller senare, och delningen mellan er är det bästa jag kan göra för att undvika orättvisa. Om jag gav hela riket åt dig, Huascar, skulle det vara klart orättvist mot Atahualpa, som jag haft närmare hand med och som jag själv

utbildat till kriget, och om jag gav hela riket åt dig, Atahualpa, vore det orättvist mot din äldre broder, som dock är en äktare son än du. Om jag gav hela riket åt någon av er skulle risken bli uppenbar för avund, intriger och missämja mellan er, medan om ni båda får härska i olika landsändar kan ett samarbete mellan er fungera, i synnerhet om riket hotas.

Huascar Vi lyder och följer vår faders rekommendationer.

Huayana Svär då varandra trohet.

Atahualpa Jag svär dig trohet, min broder, så länge din trohet mot mig håller.

Huascar Och jag gör dig det samma.

Huayana Alltså är vi alla överens. Och hela armén följer er båda som en man, det är jag övertygad om. Fortsätt således expandera, mot norr, mot söder och mot öster, och fortsätt införliva nya stammar och landområden med vårt rike, och bemöt det eventuella hotet från väster med gemensam och dubbel kraft, om det är annat än vänskapligt.

Huascar Det lovar vi, o helige fader.

(Båda sönerna böjer knä, och Huayana lägger sina händer på dem som för att symboliskt förena dem för att sedan dra sig tillbaka. Församlingen upplöses. Endast Huascar och krigaren blir kvar.)

krigaren Accepterar du verkligen din faders skifte?

Huascar Naturligtvis är det orättvist och mot själva grunden av vår lag. Solens rike är ett och odelbart som solen själv, och solens son kan bara vara en. Men min fars ord och vilja är oomkullrunkelig, och jag tänker inte bryta mot hans bud. Dock förutspår jag att min oäkta lillebror knappast kommer att kunna undvika provinsiella konflikter som måste leda till krig och en uppgörelse mellan oss.

krigaren Du har rätten på din sida, men han är populär och en bättre övad krigare. En konflikt kan bli ödesdiger och fruktansvärd för båda.

Huascar Därför får *han* starta den, om han vill ha den och insisterar. Vi har ändå rikets hjärta i Cuzco.

krigaren Måtte freden bevaras mellan er.

Huascar Så länge vår far lever föreligger ingen risk. Så länge vi kan fortsätta expandera, han mot norr och jag mot söder och båda mot öster kommer vi att ha viktigare saker att sköta än interna konflikter.

krigaren Du är solens äkta son.

Huascar Men månen härskar om natten.

Scen 2. San Miguel vid kusten.

Francisco Pizarro Nå, vad säger vildarna?

Hernando Pizarro De säger ingenting.

Francisco Det är som jag trodde. De finner sig i vad som helst och har ingenting att komma med. Det är bara för fader Luque att bärga säden och håva in den i kyrkorna. De har ingen egen religion. Alltså får de våran.

Luque Det är inte riktigt så, broder Francisco. De har en religion. Det är solen, och deras konung är solens son, som har gudomlig auktoritet. Vi skulle ha mycket att vinna på att respektera deras religion.

Francisco Vad är det för en religion att respektera? Den är ju hednisk! De dyrkar ljuset och är alltså mörkrädda. Alltså behöver vi bara skrämma dem med djävulen, och de blir alla katoliker genom frälsningen från ondo. Liksom indianerna i Mexico har de ju hänsynslöst hängivit sig åt människooffer och kannibalism.

Luque Inte riktigt. Indianerna här har aldrig frossat i människooffer, och någon kannibalism har aldrig varit utbredd.

Francisco Strunt i religionen. Den får du ta hand om sedan, fader Luque, när vi befriat hedningarna från deras stats förtryck. Det är inkan vi måste komma åt. Broder Hernando, vad har du att rapportera?

Hernando En hel del. När den siste storkonungen dog för sju år sedan gav han riket i arv åt två av sina söner, som efter fem år inledde ett inbördeskrig. Atahualpa härskade i Quito i norr, och Huascar härskade i söder i Cuzco. När striderna bröt ut om någon provins på halva vägen drog Huascar norrut och led ett svidande nederlag utanför Quito, varpå Atahualpa skickade sin armé söderut, besegrade sin bror i Cuzco och tog honom till fånga. Han lever ännu, men Atahualpa är nu ensam härskare över Inkariket.

Francisco Och han är i Caxamalca inte särskilt långt härifrån?

Hernando Avståndet är inte särskilt långt, men vägen är svår över bergen.

Francisco Och vad är han för en typ, denna Atahualpa?

Hernando En ädel och stilig man väl förfaren i krigskonsterna och populär bland krigarna. Ingen i landet skulle tveka att dö för honom.

Francisco Vi har just fått bud från honom. Han välkomnar oss upp till sitt hov i Caxamalca.

Gonzalo Pizarro Jag skulle vara försiktig om jag var du, Francisco. Han kunde lätt lura oss i en fälla.

Francisco Det verkar inte så. Han verkar snarare vara nyfiken på oss och vill gärna känna oss på pulsen, precis som Montezuma i Mexico för tio år sedan tog emot Hernando Cortez med generösaste gästvänlighet och respekt för så långväga främlingar, varför Cortez lätt kunde genomföra sin kupp, ta honom som gisslan och så lägga hela Mexico under sig med honom som pant. Det kunde vi också göra med Atahualpa, om han bara släpper in oss.

Luque Är det din plan?

Francisco Ja, det är min plan, och så länge ingenting hindrar dess strategi kan den lyckas.

Luque Det är ett oerhört risktagande.

Francisco Tror du inte jag vet det? Det är därför jag tar den. Vi spanjorer är spelare av naturen och satsar gärna allt på ett kort om det finns en utsikt att vinna. Att inte göra det vore feigt och dumt. Alla kan inte vinna, men det räcker långt om bara några gör det.

Hernando Så vad är din plan exakt?

Francisco Att vi ger oss av upp mot bergen för att infria Atahualpas artiga invit. Att inte göra det vore oartigt. De som inte vill följa med får stanna här i San Miguel. Vårt antal är inte så viktigt som vår moral: alla som följer med måste vara hängivet trogna vår mission. Vi har kanske här ett större rike än aztekernas Mexico att vinna för vår härskare och den kristna tron, och om inte vi gör det gör någon annan det. Några frågor?

Luque Risken är att de flesta som följer med bara gör det för guldets lockelse skull och dess obekräftade rykte.

Francisco Dess rykte är sant, fader Luque. Det har Hernando bekräftat. Vi har ett rike större än Spanien av guld att hämta. Glöm Spanien och Panamá, dess träsck och febrar, umbärandena på vägen hit och alla våra bekymmer med dess överheter och myndigheter och deras djävulskap och avund. Här kan vi vara fria i en ny och fri värld av obegränsade möjligheter. Bakom oss har vi hunger, svett och möda, hällregn och storm, hjälplöshet och död. Här har vi vila och nöjen, och där borta ligger Peru med sina skatter. Vad föredrar ni, fattigdomen och förnedringen i Panamá eller de obegränsade vinsternas möjligheter i Peru? Själv väljer jag det senare. Följ med den som vill, och den som inte vill kan dra hem till Spanien.

Hernando Naturligtvis följer vi dig alla.

Luque Jag behöver bara en handfull för administrationen av kolonin här.

Francisco Det är säkert några som föredrar att stanna här och invänta budet om våra framgångar innan de vågar sig vidare.

Hernando Då är det klart! Till storms mot bergen! (*drar sitt svärd mot skyn, och alla hyllar entusiastiskt hans föresats.*)

Scen 3. Caxamalca.

Atahualpa Så vad är dessa mystiska främlingar för en sorts folk egentligen?

Quizquiz Jag skulle inte släppa in dem i landet om jag fick bestämma.

Atahualpa Varför?

Quizquiz De är oberäknliga. Vi vet inte vad de har för avsikter och vad de kan ställa till med.

Atahualpa Kan man inte bedöma dem efter vad de redan har gjort?

en krigare De har kommit över havet på monstruösa balsafloftar med vingar som de nästan tycks ha flugit med. Vi har bara ett segel på våra flottor, men de har tio eller tjugio och flera våningar på sina flottor, som de kan frakta hela arméer med.

Atahualpa Hur många av dem har vi att vänta?

krigaren Kanske två hundra.

Atahualpa Det är inte för mycket. Dem kan vi lätt klara av, om det skulle visa sig nödvändigt.

Quizquiz Jag skulle ändå inte släppa in dem i landet.

Atahualpa Det har du sagt, men jag är nyfiken på dem. Vågar de ta sig upp hit har de ingen återvändo förrän vi släpper dem, och jag vill gärna lära känna dem, om de

har högre kunskaper än vi, och vad vi i så fall kan lära oss av dem. Min avsikt är att utnyttja dem så långt det går och sedan göra oss av med dem. Vad tror ni? Är det riskabelt?

Challcuchima Jag skulle aldrig släppa in dem. Deras okända agenda är för riskabelt.

krigaren Vi litar naturligtvis helt på vår härskare, solens sons ofelbarhet.

Atahualpa Jag tror det är värt att risken. Tar vi emot dem som vänner med oreserverad gästvänskap är möjligheten att de kan ge oss mångdubbelt tillbaka.

Challcuchima Er bror hade aldrig släppt in dem i riket!

Atahualpa Min bror är besegrad och har ingenting att säga till om. Vågar du bestrida den ende solens sons visdom och allmakt?

Challcuchima Nej.

krigaren Må solens sons beslut visa sig på alla sätt fruktsamt.

Atahualpa Challcuchima, min främsta general, har du några mer betänkligheter?

Challcuchima Nej.

Atahualpa Då så. Låt oss hälsa främlingarna välkomna och inte på något sätt försvåra deras färd upp för bergen.

krigaren Solens sons ord är vår enda lag.

Challcuchima Då vi ingenting annat har att lita till.

(De böjer sig och bugar sig för härskaren med underdånigaste ödmjukhet.)

Akt II scen 1. Caxalmalca.

Francisco Kom ihåg, vänta på signalen!

Hernando (för sig själv) Det är vår enda chans, en desperat kupp, där vi satsar allt och vinner eller förlorar allt, men satsar vi inte är vi förlorade ändå, för vi kan inte vända tillbaka.

de Soto Vi har en chans, men bara en. Vi är ett gäng av desperados, som bara kan skjuta sig ut ur helvetet eller fastna däri.

Hernando Allt hänger på vår disciplin. Om vi kan hålla den och agera med kall precision har vi allt att vinna och inte bara allt att förlora.

Francisco Jag ser dem komma. Håll! *(höjer sin hand för att stanna de sina)* Låt oss avvakta och se vad de har att säga.

(Atahualpa bäres in i bärstol av ett stort antal indianer följda av ett ännu större antal indianska soldater, alla mer än halv nakna. Atahualpa signalerar halt när han får ögonkontakt med Francisco.)

Atahualpa Vad har ni här att göra, främlingar från en annan värld?

Valverde (skickas fram av Francisco med bönbok och crucifix) Vi har kommit för att på befallning ge er den sanna tron.

Atahualpa Vad då för sann tro?

Valverde Tron på Jesus Kristus som den ende sanne guden i förening med fadern och den helige ande i en treenighet som ger oss den enda sanna frälsningen från våra synder och salighet i ett evigt liv efter kroppens uppståndelse.

Atahualpa (till Francisco) Vad är det för goja han pratar?

Francisco (till Valverde) Ge honom den heliga boken.

Valverde Detta är vår heliga bok som ger oss auktoritet att kristna hela världen och bringa alla odöpta under den allena saliggörande kyrkans välsignande översyn och heliga gemenskap.

Atahualpa (tar emot boken, blåddrar förstrött något litet i den, ser den som en löjlig kuriositet, slickar den som för att smaka på den och kastar den ifrån sig på marken med avsmak) Ni kommer med amsagor. Har ni inget bättre att komma med? *(till tolken Felipillo)* Kan du förklara vad han menar?

Felipillo De kristna har tre gudar och en gud, och det blir fyra.

Atahualpa Nonsens. Det blir värre och värre. Vad jag vet om er är att ni har kommit med våld och plundrat och förstört flera byar på er väg upp hit i ett slags förmätn pretention att komma med krav på oss. Vad vill ni egentligen? Ni har ingen rätt att kräva något av oss.

Valverde (plockar upp boken från marken) Vilken oerhörd förolämpning och blasfemi!

Francisco Vår kejsare äger rätt att skattskrivna hela världen. Vi har kommit för att bringa er under hans församling.

Atahualpa Jag är inte skattskyldig under någon. Er kejsare må vara en mäktig furste, som skickar er i en mäktig flotteskader över haven under väldiga vingar, men han kan inte ranka högre än en broder, ty jag är mäktigast i denna värld, som aldrig hört talas om honom tidigare, och ansvarar för dess största rike, som jag inte har någon rätt att bringa under någon annan. Inte ens han har rätt att skicka er hit för att ställa krav på mig.

Valverde Det är den heliga fadern i Rom som gav honom den rätten.

Atahualpa Och vem är den heliga fadern i Rom?

Francisco Världens överstepräst.

Atahualpa Han måste då vara galen som ger bort länder som inte tillhör honom.

Valverde Mera hädelser! Ser ni inte att fälten kryllar av indianer som bara blir fler och fler, medan vi står och slösar bort tiden med att palavra med den här högfärdige hunden? Ni har min välsignelse!

Francisco (svänger en vit halsduk i luften. Genast hörs den skarpa knallen av ett skott, och spanjorerna rusar på indianerna, som slaktas motståndslöst, då de är obeväpnade. Spanjorerna skjuter vilt omkring sig och mördar desperat alla indianer som rusar till från alla håll. Atahualpas bärstol vacklar under kalabaliken.)

Må ingen som värderar sitt liv angripa Inka!

(ingriper och skyddar Atahualpa med sitt svärd, som tvingas överge bärstolen när dess bärare slaktas och tas omedelbart till fånga av spanjorerna. Han blickar storögt och förskräckt omkring sig och förstår inte vidden av situationen, riktar en frågande blick mot Francisco.)

Francisco Vi ämnar skydda er med våra liv. Ni har ingenting att frukta.

(till soldaterna) För in honom i kastellet och håll honom under bevakning men utan fjättrar. *(till Atahualpa)* Som jag lovat skall vi äta middag tillsammans i kväll.

Atahualpa Det blir svårt för er att förklara denna onödiga massaker.

Francisco Förklaringar kommer senare. *(otåligt)* För bort honom!

(*Atahualpa förs bort.*)

(*till Hernando*) Hur många döda?

Hernando Minst två tusen, och massakern fortsätter än.

Francisco De måste städa undan liken när de är klara. Inga förluster för oss?

Hernando Inte en enda.

Francisco Alltså har vi lyckats med det första och viktigaste steget.

Hernando Vi har långt kvar.

Francisco Tala inte om det.

Scen 2. Supén.

Francisco kommer in och sätter sig vid bordet, röker.

Efter en stund eskorteras Atahualpa in av några spanska soldater.

Francisco Välkommen till bords, min vän.

Atahualpa (*tar plats förbehållsamt*) Ni bjuder mig på en middag som ni samlat av våra förråd.

Francisco Jag förstod det som så i ert land att alla äger allt och har fri tillgång till allt.

Atahualpa Det gällde bara den fredliga befolkningen.

Francisco Och hade ni då bara fredliga avsikter mot oss?

Atahualpa Blev ni angripna en enda gång under er marsch upp hit? Lämnade vi inte alla broar, vägar och pass öppna för er?

Francisco Varför?

Atahualpa Jag var nyfiken på er.

Francisco Men väl här uppe stod en armé på sex tusen man och väntade på oss.

Atahualpa Angrep vi er? Nej, ni angrep oss. Dessa krigare som ni slaktade har jag alltid haft omkring mig och utgör bara en bråkdel av min armé.

Francisco Varför denna artighet och undfallenhet?

Atahualpa Större delen av min armé är engagerad nere vid Cuzco efter att ha besegrat min bror.

Francisco Tror ni fortfarande att ni kan kommendera den?

Atahualpa Med eller utan mig kommer den att resa sig så fort den får veta vad som hänt här och återställa ordningen. Om ni hindrar mig från att kommendera den gör någon annan det. Min familj är stor.

Francisco Du hotar?

Atahualpa Nej, jag berättar hur det är.

Francisco Därför måste vi hålla dig här som gisslan. Du är ändå solens enda son och har all auktoritet i landet. Folk vågar inte göra något med oss så länge vi har dig här.

Atahualpa Vad begär ni av mig?

Francisco Guld.

Atahualpa Är det allt?

Francisco Det är det enda som intresserar oss.

Atahualpa Hur mycket guld vill ni ha?

Francisco Så mycket som möjligt.

Atahualpa Kan jag köpa mig fri om jag samlar ihop så mycket guld ni vill ha?

Francisco Ja.

Atahualpa Vad begär ni som lösensumma?

Francisco Fyll detta rum med guld halvvägs upp till taket.

Atahualpa Det kan jag göra.

Francisco Vi kan börja i morgon.

Atahualpa Ja.

Francisco Säg mig nu, tänkte ni verkligen bara visa oss gästvänskap och ta emot oss med bara artighet? Hade ni inga avsikter med att få oss hit?

Atahualpa Ni uppvisade från början en överlägsen teknik i krigskonst och utrustning. Den ville jag utnyttja och lära mig av. Jag hade tänkt ta dem av er som kunde vara mig till hjälp i min tjänst och döda resten. Ni var ju bara omkring 160. Jag trodde det skulle bli enkelt.

Francisco Det blev tvärtom.

Atahualpa Ja. Men ni bara dödar utan att tänka er för vilka ni dödar, som om vi alla bara var oanvändbar boskap.

Francisco Vi tänker minsann utnyttja dem av er som vi har användning för.

Atahualpa Till vad? Samla värdelöst krimskrams av guld?

Francisco Till att börja med.

Atahualpa Och sedan?

Francisco Överta landet.

Atahualpa Det klarar ni aldrig. Det var inte gjort för er. Det är ett bergsland som bara var gjort för oss bergsbor. Vi har byggt vårt rike under 300 år för att bara sträcka sig över bergsbygder och förena alla bergsfolk från de vidsträckta öknarna i söder till de ogenomträngliga djunglerna i norr. Detta land var inte gjort för er. I norr förgås ni i djunglernas träskfebrar och giftiga insekter, och i bergen klarar ni inte den tunna luften. Mina löpare springer hela vägen mellan Quito och Cuzco utan svårighet, medan ni med era tunga järnkläder knappt orkar resa er eller bestiga en kulle. Ni är absurda. Vi är naturliga som födda här och kan denna världen, som ni aldrig kan lära er. Och er lystnad kommer bara att utlösa avund och konflikter, så att ni kommer att gå under i inbördeskrig. Ni har visat från början att ni aldrig kan hålla fred.

Francisco Har ni kunnat det då? Har inte Inkariket alltid fört krig för att utbreda sig? Startade du inte själv ett inbördeskrig mot din broder?

Atahualpa Därför lyckades ni tränga in här. Det rådde alltid fred inom vårt rikes gränser tills vårt första inbördeskrig bröt ut. Den blottan gav er chansen.

Francisco Otur för er. Initiativet är nu vårt, och ni har förlorat det för alltid.

Atahualpa Initiativ är till för att förloras. Var lugn. Även ni kommer att förlora det.

Francisco Den dagen den sorgen.

Atahualpa Jag beklagar er.

Francisco Varför?

Atahualpa Det blir aldrig folk av er.

Francisco Vi får se.

Atahualpa Nej, det får ni inte se.

Francisco Är du oförskämd?

Atahualpa Jag kan se det. Ni är pantade i förväg genom ert eget självsvåld, och allt ni vinner här genom plundring, girighet och rofferi kommer bara att bli ert fördärv.

Francisco Tig nu och ät.

Atahualpa Jag är inte hungrig.

Francisco Men jag är. (äter)

Atahualpa Ni främlingar har tydligen bara kommit hit för att frossa, som blinda grisar utan att bry er om vad ni förstör på vägen.

Francisco Håll käften. Om du bara kan komma med förolämpningar är det bättre för dig själv om du håller tyst.

Atahualpa Vad har jag att förlora? Ni har redan tagit ifrån mig min ställning. Mitt folk är paralyserat av att ha sett solens enda son ryckas ner från sin bärstol. Ni ska få ert guld tills ni storknar, men jag tror inte att ert rofferi kommer att sluta med det. Ni är födda till att förnedra och förstöra, och den gud som satt er till världen för att fördärva den kan jag bara se som motsatsen till en gud, medan vi ändå levde i endräkt och harmoni med det gudomliga ljuset genom solen och dess evigt livgivande kraft.

Francisco Sluta tjata nu. Jag äter.

Atahualpa Bra. Jag skall tiga.

Francisco (kallar på två soldater) För den här apan till hans bur. Han har ingen aptit. (*Atahualpa* föres ut. *Pizarro* fortsätter måltiden, dricker djupt och rapar ljudligt.) I natt kommer jag åtminstone äntligen att få kunna sova ordentligt, nu när det värsta är över.

en soldat Det är en ohygglig massa lik att ta hand om, kapten.

Francisco Det är ingen brådska. Spar det till i morgon, så kan vår fångne inka ännu få njuta av deras anblick i sin så dyrkade sols gudomliga sken.

Scen 3.

Huascar Solens rike har ryckts ner från skyarna, och kondoren har blivit flykting i sitt eget land. De vilda våldtäktsmännen har gjort rovgirigheten och hänsynslösheten till den nya etablerade lagen, medan all rätt har förtrampats av godtyckets övervåld. Det finns ingen frihet längre i vår värld om denna blinda grovhet är dess nya ordning. Ack, vårt rike har fallit, och solens son har förödmjukats inför hela hans folk och värld till en rättslös träl hos etablerade banditer. Ack, min far, hur klart du förutsåg farans framtid när du fördelade rikets ansvar och säkerhet på två! Nu kan den andra träda in när den första blivit formellt oskadliggjord och riket svävar i dödlig fara. Jag hoppas bara att det ännu kan räddas. – Vad säger min broder? Hur illa därän är han?

Quizquiz Han tror ännu att han kan samarbeta med de främmande busarna, men ingen annan kan längre tro dem om något gott.

Huascar Hur tror han att han kan samarbeta?

Quizquiz Han tror att han kan köpa sitt liv och sin frihet med guld. En lösensumma är begärd bestående av allt guld som kan fylla en av de kungliga salarna i Caxamalca halvvägs upp till taket.

Huascar Tror du det kan fungera?

Quizquiz Så länge rummet ännu inte är fyllt låter de honom leva i fred utan restriktioner och till och med ha sina fruar hos sig. De håller honom vid god tro, men vi tror inte det kan hålla.

Huascar Vad gör de med honom sedan?

Quizquiz Jag tror aldrig de ger honom fri.

Huascar Det tror inte jag heller. De behöver en marionett för att kunna kontrollera landet. De tror att de har landet i sin kontroll när de har honom i sitt våld. Men de glömmer att hans familj är lika stor och omfattande som alla Inkas städer och byar.

Quizquiz Och du är den rättmätige arvingen som äkta och äldre broder.

Huascar Vad har vi för chanser?

Quizquiz Du måste fly. Det är vår enda chans.

Huascar De dödar mig hellre än låter mig fly.

Quizquiz Det är vår enda chans.

Huascar Och om de tar mig och jag misslyckas?

Quizquiz Då finns sönerna till dig och till din broder.

Huascar Vad säger min broder om mig?

Quizquiz Ingenting.

Huascar Han är för bedrövad för att yttra sig om vår familj. Han är slagen men vägrar erkänna sig besegrad. Han försöker uthärda det outhärdliga med att tiga sig igenom det. Han tror han kan överleva dödens vinter.

Quizquiz Solen gör det varje år.

Huascar Men solen har gått i moln för oss och skyddar oss inte mera. Den svarta månen har tagit över och hjälpt dessa okänsliga marodörer i stället till en makt som vi alltid handskades med genom respekt, försiktighet och hänsyn medan de bara vill röva och förstöra. Vår makt var god och tjänade hela folkets välfärd, men de har gjort makten till något ont att förgöra folket och fördärva landet med. Hur kan solen se detta och låta det ske? Det är vad jag inte kan förstå.

Quizquiz Solen lever, och vi lever med den så länge den lever.

Huascar Varför har vi då dödat i tusental utanför Caxamalcas murar? Hur många massakrerade främlingarna den där dagen?

Quizquiz Liken som lämnades kvar inför solen var mer än flera tusen och kunde inte forslas bort på grund av mängden och stanken. Din broder påtvingades åsynen av den vidöppna oändliga begravningsplatsen av sargade skändade lik så länge de låg kvar. Främlingarna som dödat dem ville inte röra dem.

Huascar Och hur många av främlingarna dog?

Quizquiz Inte en enda.

Huascar Det är orättvist.

Quizquiz Alla Atahualpas sex tusen soldater paralyserades av hans tillfångatagande. De kunde inte röra en lem. De kunde bara låta sig slaktas.

Huascar Det var inte Atahualpas fel.

Quizquiz Nej, det var det inte.

Huascar Jag förstår ändå inte hur det kunde ske.

Quizquiz Det kommer ingen någonsin att förstå.

Huascar Om det har börjat så illa har jag föga hopp om att det kan sluta väl.

Quizquiz Försök. Fly. Ge inte upp. Alla landets krigare väntar på en ny ledare. Ingen vill ha mördarna kvar i landet.

Huascar Och om de mördar Atahualpa?

Quizquiz Det gör de aldrig så länge han ännu kan locka dem med mera guld.

Huascar Men om han ger upp? Han är en slagen man. Han har utsatts för den yttersta förödmjukelsen. Han var solens son och har störtats i stoftet att leva på mörker för resten av sitt liv. Hans själ måste kräva befrielse.

Quizquiz Marodörerna kommer aldrig att släppa honom ifrån sig levande och kommer aldrig att tillåta att han dör så länge de har nytta av honom.

Huascar Så länge de har nytta av honom. Och sedan?

Quizquiz Sedan finns du och era söner.

Huascar Jag skall göra så gott jag kan. Men riket har ett svärd mot sin strupe, om dess strupe inte redan är avskuren. Ingen av oss kan längre lita på sig själv.

Quizquiz Medan marodörerna är självsäkerheten själv.

Huascar Det är en sorts förblindad dårskap. De tror faktiskt att de har rätt. De är som programmerade till att tro på vad som icke är.

Quizquiz Även ur de ondaste drömmar måste man vakna.

Huascar Det är just det som är problemet, min general. Verkligheten har blivit till en ond dröm som vi inte längre kan vakna ur.

Akt III scen 1. Caxamalca.

Atahualpa som fri fånge, halvnaken med utslaget hår, sitter i meditativ ställning när Challcuchima inträder, ödmjuk och barfota och prostrerar sig framför sin Inka.

Man ser patrullerande spanska soldater hålla vakt över dem.

Atahualpa Min favoritgeneral, var har du varit? Hade du varit här hade detta kunnat undvikas.

Challcuchima O solens son, jag bringar dig tyvärr förkrossande nyheter.

Atahualpa Vad har nu hänt?

Challcuchima Jag bringar dig sorgebudet att din bror Huascar har dödats under ett flykttförsök.

Atahualpa Min bror? Hade jag en bror?

Challcuchima Din äldre bror som var solkonung med dig.

Atahualpa Är han död?

Challcuchima Fullkomligt död.

Atahualpa Omöjligt.

Challcuchima Dess värre.

Atahualpa Jag har dödat honom.

Challcuchima Nej.

Atahualpa Jag besegrade honom och fängslade honom. Jag gav order om att han skulle dödas om han försökte fly.

Challcuchima Det var då det. Du var då ännu i suverän ställning.

Atahualpa Men när jag inte längre var det var han Inkas enda hopp. Nu har min kortsynta politik förstört det. Ack, vad har jag gjort?

Challcuchima Min härskare var oskyldig. Han misslyckades i sitt försök att fly. Det var inte hans fel, lika litet som det var ert fel att marodörerna kom.

Atahualpa Och nu har det kommit förstärkningar till dem, en ny gräshoppsvärm för förintelsen av vårt land.

Challcuchima Jag har hört att det samlas in en lösensumma för er frihet.

Atahualpa Den är nästan betald. Ett rum fyllt med guld halvvägs upp till taket. Detta guld är främlingarnas vansinne. Det är bara en vanlig metall, men de dödar vem som helst och förstör vad som helst för att få mera av det, medan de ändå aldrig kan få nog. De är förståndshandikappade genom sin besatthet av flyktiga värdelösa rikedomar. Jag trodde inte sådana dårar fanns.

Challcuchima Det mest ofattbara är att de lyckades göra sig till herrar över oss. Det är en hädelse mot solen.

Atahualpa Säg inte annat. (*Francisco kommer med Almagro.*) Här kommer nu mina plågoandar.

Almagro (till Francisco) Är detta den gudomlige Inkahövdingen, denna halvnakna vilde med ovårdat hår som en apa?

Francisco Tro det eller ej, men han var en gång mäktigast i denna världen.

Almagro Han påminner mig om en vingklippt örn i en bur. Och vem är fågelskrämman hos honom?

Francisco Hans främsta general.

Almagro Lika vingklippt han?

Francisco Naturligtvis. Vad är en general utan armé? Efter att vi upplöst armén här och de alla sprungit och gömt sig försökte han uppsöka Inkans bror, men honom hade de redan i misstag dödat, under flyktförsök, som det hette.

Almagro Allt vad som händer här i landet tycks gagna oss alldeles förträffligt. När vi kommer hit finner vi landet i inbördeskrig, vid vårt nästa besök har Inkan besegrat sin bror och står utan armé, så att vi kan ta hand om honom, och så förolyckas brodern under förberedelser av en motattack.

Francisco Det finns ännu arméer runt om i landet, men de har ingen ledare. Den ena Inkan är död, och den andra ligger slagen här.

Almagro Hur går det med hans lösen?

Francisco Den växer.

Almagro Kommer de verkligen att kunna fylla hela rummet?

Francisco Det ser så ut.

Almagro Och kommer du att släppa honom sedan?

Francisco Naturligtvis är det otänkbart.

Almagro Han blir då en belastning för er.

Francisco Vi får ta ett problem i sänder.

Atahualpa (reser sig) Min broder från fjärran, min lösen är nästan betald. När får jag min frihet?

Francisco I sinom tid.

Atahualpa Betyder det aldrig?

Francisco Det är obestämt när.

Atahualpa (till Challcuchima) De bad om ett rum fyllt av guld i tron att jag aldrig skulle kunna fylla det så att de skulle ha rätt att hålla mig fången i oändlighet, men nu får de hitta på något annat.

Challcuchima Vad skall de med allt guldet till?

Atahualpa Det är det absurdaste av allt. De smälter ner det till klumpar, som tegelstenar. Alla våra skönaste konstverk smälts ner i deras ugnar. De tycks inte ha någon uppfattning om konst och skönhet i den värld de kommer från.

Challcuchima Men krig och våld tycks de kunna.

Atahualpa Ja, tyvärr bättre än vi.

Francisco Vad pladdrar ni om? Konspirerar ni?

Atahualpa Inte alls. Vi konstaterar hur ni hanterar våra konstskatter. Ni smälter ner dem utan att ens observera deras kvalitet.

Francisco Det är ju bara avgudabilder.

Atahualpa Är då era avgudabilder bättre? Den där lösa kvinnan med barnet? Den där torterade fången på korset? Blod, våld och sex tycks vara det enda som intresserar er.

Francisco Du förstår ännu inte vår heliga religion.

Atahualpa Är det heligt att anföra ett budord som säger "Du skall icke dräpa" och i dess tecken urskiljningslöst ägna sig med förkärlek just åt att dräpa? Vår religion var bara dyrkan, vördnad och omvårdnad om livet. Er religion tycks bara vara förtryck, rofferi och mord.

Francisco Akta dig så att vi inte drar dig inför rätta.

Atahualpa Tror du jag fruktar er orättvisa rättvisa? Ni har ingen rätt. Allt ni gör är bara fel.

Almagro Hans ovilja att samarbeta är inte acceptabel.

Francisco Jag menar det. Vi får göra något åt saken. Låt oss lämna den vingklippte förloraren i fred. (*går med Almagro*)

Atahualpa Du ser hur jag har det. Finns det något hopp?

Challcuchima Det är det sista som dör. Snart börjar de slåss sinsemellan om sitt guld, var så säker. Sedan kommer de inte att ge sig förrän de alla har dödat varandra.

Atahualpa Vilka idioter! Och varför skulle just vi bli hemsökta av dem?

Challcuchima Vi är solens rike. Dagfjärilar och nattflyg dras till ljuset för att bränna ihjäl sig på det. De har inte en tanke på vad det är de gör.

Atahualpa Tyvärr är deras tröst och hopp att ljuset slocknar med oss. Sedan kan de fortsätta invadera och förstöra våra bördiga dalar och länder med nya maroderande gräshoppssvärmar.

Challcuchima Nej, o solens son, vi kan aldrig dö. Det är bara de som dör.

Scen 2.

Hernando Vad fan har den där Almagro här att göra?

Francisco Ge dig till tåls, min bror. Glöm aldrig att han är min kompanjon, som sändes ut med mig och broder Luque för att ta denna världen i besittning.

Hernando Han har inte gjort någonting, han har bara suttit vid kusten och skämt bort sig, men så fort han får höra om dina framgångar här uppe tågar han hit med en armé och vill ha sin beskärda del av skatten som han inte gjort något för att förtjäna.

Francisco Vi behövde förstärkningar. Nu kan vi med hans hjälp ta Cuzco.

Hernando Han kommer att sluta som vår familjs värsta fiende och försöka ta all vinst och ära ifrån oss.

Francisco För att undvika den faran har jag utsett dig för ett särskilt uppdrag.

Hernando Skickar du bort mig?

Francisco Hernando, du skall få med dig en ansenlig del av skatten som vi skall skicka till kejsaren. Där skall du utverka förnyade och utvidgade befogenheter för oss, så att vi kan fortsätta erövra hela Inkariket upp till Bogotá och ner till Chile.

Hernando Du skickar alltså bort mig?

Francisco Du far hem i säkerhet till Spanien medan vi fortsätter att riskera våra liv här, och vår rivalitet med Almagros familj kan mycket väl med tiden leda till fatala konflikter. Det slipper du.

Hernando Och Inkakungen? Vad tänker ni göra med honom nu när hans lösen är betald? Ni tänker väl inte döda honom?

Francisco Hela hans lösen är inte betald ännu, men det blir den aldrig. Indianerna vill inte frivilligt ge oss sitt guld längre. De gömmer undan det.

Hernando De fick väl spader när ni smälte ner alla deras heligaste gudabilder.

Francisco Hur som helst så får vi hitta på något med vår patetiska pinsamhet till fånge innan han lyckas intrigera fram nya arméer och uppror.

Hernando Jag är glad över att få två mina händer över det problemet.

Francisco Men se, här har vi vår käre kompanjon. (*Almagro inträder.*)

Allt har tillfredsställande ordnat upp sig, Don Diego. Vår bror Hernando har anmält sig frivilligt för att skaffa oss extraordinarie befogenheter hos kejsaren med en guldlast till hans ära. Hernando, försona dig nu med Don Diego och glöm allt gammalt groll.

Almagro (*sträcker fram handen*) Lycklig resa, Don Hernando.

Hernando (*fattar den*) Hitta inte på dumheter medan jag är borta.

Almagro Så du tänker komma tillbaka?

Hernando Räkna med det. Vi har kommit hit för att stanna, och Peru kommer aldrig att slippa oss så länge vi lever.

Almagro Är det ett hot?

Hernando En försäkran.

Almagro (till Francisco) Då kan vi två ta i tu med fallet den obekväma belastningen utan att Don Hernando blandar sig i.

Hernando Det kommer andra som skall ta upp indianernas sak.

Almagro Man beblandar sig inte med fienden. Om man ger honom den minsta chans är kriget förlorat.

Hernando Indianerna är ändå människor, som du och ditt folk använder som övningsvillebråd för era blodtörstiga hundar. Det finns inget kristet bud som föreskriver sådant.

Almagro De är inte kristna.

Hernando Är vi inte här för att döpa dem? Men ni gör motsatsen i användandet av dem som villebråd för era jakthundar.

Almagro Är de då så mycket bättre? De hänger äktenskapsbrytare i håret tills de dör!

Hernando Du menar att de har lägre moral än vi som bestraffar äktenskapsbrott, medan vi bara biktar dem och fortsätter?

Francisco Gräla inte nu. Ni måste skiljas som vänner.

Almagro Som sagt, lycklig resa.

Hernando Jag är rädd att vi kommer att mötas igen och under mindre trevliga former än avsked. (*går uppretad*)

Almagro Vad är det med honom?

Francisco Han ser dig och din ankomst med ditt folk som ett hot mot vad vi åstadkommit här.

Almagro Men jag har ju kommit för att hjälpa till!

Francisco Jag menar det. Nu kan vi ta Cuzco. Men först måste vi ordna med avsättningen. (*tar honom med sig ut under intimare diskussioner*)

Scen 3.

Atahualpa Varför befriar de mig inte? Vi har samlat in mera guld åt dem än vad de någonsin kunde drömma om att begära, och ändå vägrar de hålla sitt eget ord och släppa mig.

de Soto De är rädda för ett indianuppror. De tror att du i det ögonblick de ger dig fri genast skulle förena landet mot dem.

Atahualpa Är de så skräckslagna av sin egen inbillning? Vad kan jag väl göra? Ni har ju redan tagit allt ifrån mig. Till och med mina hustrur har ni tagit ifrån mig och själva tagit hand om och lägrat. Av alla förolämpningar jag utsatts för är denna den värsta.

de Soto Här kommer nu generalen själv. – Kapten Pizarro, vår fånge anser att ni är i beråd att bryta ert ord mot honom och inte ge honom fri trots den bärgade lösensumman.

Francisco Hela lösensumman är inte betald, bara det mesta av den.

de Soto Ni har fyllt er skattkammare med bara guld nästan halvvägs upp till taket. Har någonsin en så stor lösensumma betalats för någon i historien?

Francisco Dessutom tryter kanalerna, då infödingarna inte längre ger oss allt de har så generöst som tidigare. Du har rätt. Han behöver inte betala mer.

Atahualpa Varför får jag då inte min frihet?

Francisco Därför att du är rikets farligaste man.

Atahualpa Farlig? Jag? Se på mig! Det finns ingen mera ensam man i universum! Vad har ni att frukta av en halvnaken hjälplös fånge?

Francisco Allt. Du är fortfarande den ende Inkan och har hela folket i din hand. Vi kan inte släppa dig fri, för då skulle hela landet genast göra uppror.

Atahualpa Det tror ni bara. Ni väntar er det värsta av vårt folk bara för att ni själva är det värsta av folk.

Almagro Han är en belastning. Vi måste göra oss av med honom.

Francisco Hur?

Almagro Ställ honom inför rätta, döm honom enligt våra lagar och avrätta honom.

de Soto Han har inte begått något brott medan vi har begått alla tänkbara brott mot honom.

Almagro Är inte förräderi mot Spanien ett brott?

de Soto Han vet inte ens var Spanien ligger.

Almagro Det spelar ingen roll. Han känner oss, och vi är spanjorer.

de Soto Och hur har han förrått oss?

Almagro På alla tänkbara vis. Säg något sätt som han inte har förrått oss på.

de Soto Du vill bara komma iväg och göra nya erövringar då du missade de första. Du vill bli av med honom då han kräver för mycket säkerhetsuppbåd och bevakning. Vi kan inte lämna honom här när vi ger oss av för att erövra Cuzco.

Almagro Vill ni då avstå från Cuzco för hans skull?

Francisco Det kommer inte i fråga. Vi har ingen kontroll över Inkaväldet förrän vi tagit Cuzco.

Almagro Alltså måste vi göra oss av med honom, och enklaste sättet är genom en laglig rättegång.

Atahualpa (till de Soto) Vad är det de tjafsar om?

de Soto De vill ställa er inför rätta.

Atahualpa Vad innebär det?

de Soto Att de hellre dödar dig än ger dig fri.

Atahualpa De ämnar alltså aldrig ge mig fri trots givna löften och hela landets guld i en skälig lösensumma.

Francisco (strängt) Lösensumman har inte till fullo erlagts. Folket undanhåller oss vårt rättmätiga guld och gömmer hellre undan det än offerar det för sin konungs befrielse. De är som folk är mest. De tänker bara på sig själva och struntar i en

värdelös kung som låtit sig bli fängslad och som förkastats av sina egna gudar, medan i stället den ende rätte guden låtit oss överta ditt rike. Din lösensumma kommer aldrig att bli erlagd till fullo. Alltså kan vi inte ge dig fri.

Atahualpa Och vad tänker ni göra i stället?

Francisco Vi måste pröva din sak inför rätta.

Atahualpa Gör det då och få det avklarat.

Almagro Han går frivilligt med på det. Då har vi bara att verkställa rättegången.

de Soto Och vem kan döma opartiskt i en sådan rättegång?

Almagro Jag och kapten Pizarro. Det kan inte bli tal om några andra domare.

de Soto Det blir en skenrättegång som framtiden kommer att ställa er till svars för.

Almagro Det blir framtidens problem. Vet den där apan ens vad rättvisa och jurisdiktion är? Det är hög tid att det införs någon lag och ordning i detta laglösa och rättslösa land.

Francisco Don Diego har rätt. Vi har inget annat val.

Atahualpa Ni är alla förlorade. Ni har inlett er bana med metodiskt rofferi och folkmord. Det är bara för er att fortsätta i samma stil tills ni själva drunknar i översvämningen av era brott.

Almagro Vad dillar han om?

Francisco Han är förståndshandikappad. Glöm inte att han bara är en vilde.

de Soto Det är det sista han är. Han har lärt sig tärningsspelet med oss och blivit en skicklig schackspelare som vi inte längre kan klå. Han ser bara längre än vi.

Almagro Det spelar ingen roll. Vi måste göra processen kort med honom, så att vi sedan kan gå vidare. Annars kommer vi inte längre utan fastnar här medan indianupproren kommer i gång.

Atahualpa Don Francisco, var är din bror?

Francisco Han är på väg till kejsaren av Spanien.

Atahualpa Alltså har ni skickat bort min enda advokat.

Almagro Inte ens han hade kunnat försvara en obildad kråkskrämma till skräcksymbol för en hel kontinent av blodtörstiga vildar.

Atahualpa Jag är solens son men ni är alla ovärdiga representanter för den mänskliga rasen.

de Soto Dess värre, o solens son, är de flesta människor som dessa. Du är ensam som unikt exempel på motsatsen.

Atahualpa Och med mig mitt rike i motsats till er korrupta världsordning.

Almagro Tapp till käften på honom tills vi bränner honom på bålet.

Francisco Nej, låt honom försvara sig. Det är det sista han får möjlighet till.

de Soto Du kan inte få ihop en enda rimlig anklagelse mot honom, Don Diego.

Almagro Vänta bara. Med prästernas hjälp är allting möjligt. (*går*)

Francisco Låt honom få ha sitt lilla roliga, så hjälper han oss sedan.

de Soto Tror du det?

Francisco Det måste han. Annars har han ingenting här att göra.

de Soto Har någon av oss det egentligen?

Francisco Det är en annan fråga. (*går*)

Atahualpa Vad tänker de göra med mig?
de Soto (tiger)
Atahualpa Du behöver inte svara. Jag vet. Jag börjar känna dem nu. De vet inte vad de skall göra med mig, och då de från början begick misstaget att löna min gästvänskap med motsatsen ser de nu inget annat val än att ständigt förvärra sina misstag. Över detta rike gick solen alltid upp, men över deras rike skall solen alltid gå ner.
de Soto Är det någon skillnad?
Atahualpa Det är all skillnad i världen. Mitt rike var ljus, och deras är mörker.
de Soto Men solen går ju alltid upp ändå.
Atahualpa Vad hjälper det när de själva har valt ett liv i mörker?

Akt IV scen 1.

Almagro sitter med Valverde när Francisco kommer in.

Francisco Hur går det? Lyckas ni få ihop något?
Almagro Vi har fem präktiga anklagelsepunkter. Frågan är om det behövs mer.
Francisco Låt höra.
Valverde Punkt ett. Den svarande anklagas för att ha tagit tronen med våld och mördat sin broder den rättmätige tronpretendenten Huascar.
Francisco Huascar lär ha drunknat under ett flyktförsök. Hur får ni till det att vår fånge var mördaren?
Almagro Enkelt. Han beställde mordet.
Francisco Han blev upprörd när han hörde om det. Skit samma. Nästa punkt.
Valverde Punkt två. Den svarande anklagas för att ha förskingrat kronans inkomster efter att vi gjort oss till herrar i landet.
Almagro Det är min starkaste punkt. Allt som borde ha tillkommit mig försvann genom fångens händer.
Francisco Du kom för sent för att kunna vara med och dela Atahualpas lösen. Du gjorde ingenting för det. Du får skylla dig själv.
Valverde Börja inte nu igen!
Francisco Nåväl, nästa.
Valverde Punkt tre. Den anklagade är skyldig till avgudadyrkan och månggifte.
Francisco Medan vi har tagit hans hustrur ifrån honom och länsat solens tempel på alla solens heliga jungfrur. Är då vi bättre?
Valverde Vi ägnar oss inte åt avgudadyrkan.
Francisco Jo, vi gjorde det innan vi blev kristna genom Rom. Så har även Inka gjort det innan vi kom.
Valverde Han är inte kristen ännu.
Francisco Måste han då bli det genast vare sig han vill eller inte? Är det ett brott att inte bli det genast på kommando?
Almagro Nästa punkt.

Valverde Punkt fyra, och den är den viktigaste. Han har försökt uppvigla till revolt och avfall från den enda rätta tron och spanjorerna.

Francisco Är det då så konstigt? Och har han verkligen gjort det? Hernando de Soto tvivlade starkt på den saken och gav sig ut för att undersöka den.

Almagro Vart har han rest?

Francisco Enligt uppgifter skulle den mest hotande armén ha samlats i Guamachucho. Dit har han rest för att se om det finns någon grund för ryktena, som sannolikt har spritts av Felipillo, som hatar Atahualpa efter att fången upptäckte honom med sin yngsta hustru.

Valverde Då är han långt borta.

Almagro Vi kan inte vänta med rättegången tills han kommer tillbaka.

Francisco Då kommer vi att få en rättegång med många frågetecken.

Almagro Det kan inte hjälpas. Han måste dömas.

Valverde Han är skyldig till alla punkterna ändå. Det behövs inga vittnen.

Francisco Som ni vill. Ju förr det är avklarat, desto bättre.

Almagro Det tycker vi alla.

Valverde Och kyrkan är helt enig med er. Det är inga problem.

Almagro Det blir bara en apa mindre.

Francisco Men den apans avrättning kommer att märkas i motsats till alla våra många tusen slaktade vanliga indianer.

Almagro Det spelar ingen roll. Huvudsaken är att vi blir av med honom.

Valverde Han och kyrkan ryms ändå inte på samma kontinent.

Almagro Rätt så, broder Vicente. Låt kyrkan ersätta Inkariket.

Valverde Solen har övergett Inka, men kyrkan överger aldrig oss.

Almagro Och vi överger aldrig kyrkan.

Francisco Fången kan ännu bli kristen.

Almagro Det hjälper honom inte. Han är ute.

Valverde Ingenting kan rädda honom efter en reguljär laglig spansk rättegång.

Francisco Betyder då hans själ ingenting?

Valverde Har han någon?

Almagro Nej. Det kan han inte ha.

Valverde Jag ska ändå försöka fortsätta omvända honom tills han dör. Det är det minsta jag kan göra.

Almagro Lycka till, men alla indianer är hopplösa fall. Det är bara att låta dem gå under.

Francisco Efter att du länsat dem på allt deras guld?

Almagro Det är det enda som ursäktar deras tillvaro och räddar dem tillfälligt.

Valverde Kyrkan kan alltid rädda dem efter att de är döda.

Francisco Är det inte för sent då?

Valverde Det är aldrig för sent.

Francisco För oss att rädda deras guld, men jag tänker på dem själva.

Almagro Då tänker du för mycket.

Francisco (bryter upp) Nåväl, mina herrar, då förbereder vi rättegången.

Scen 2.

Atahualpa Vad tänker de ställa till med?
Challcuchima Jag vet inte. Jag förstår dem inte.
Atahualpa De har väl förhört dig grundligt?
Challcuchima Och jag har svarat sanningsenligt på alla frågor.
Atahualpa Varför tror de att jag skulle ställa till med uppror?
Challcuchima De verkar inbilla sig på något sätt att de är förföljda.
Atahualpa Av vem? Och varför?
Challcuchima Jag tror de helt enkelt känner sig vilsna och ensamma i ett främmande land.
Atahualpa Det skulle jag också göra i deras ställe. Men vi har inget intresse av att utmana det stora havet och försöka beslagta länder utom räckhåll för oss. Varför gör de det då? Det verkar liksom inte helt rationellt.
Challcuchima De måste ha problem hemma.
Atahualpa Hjälper det då att föra dem över hit på andra?
Challcuchima Det är väl det dumaste man kan göra.
Atahualpa Det tycker jag också.
Challcuchima Och du har inte försökt uppfordra någon till uppror?
Atahualpa Mitt hopp dog med min bror. Och du är mitt vittne som min främsta general. Hade jag sagt något hade jag gjort det till dig.
Challcuchima Det har jag sagt till järnkrigarna också. Inte ett ord från dig, och inte en rörelse bland alla våra arméer.
Atahualpa Ett ord från mig hade räckt, men jag har inte uttalat det. Därför har ingen gjort något heller.
Challcuchima Och ändå väntar de sig anfall och överfall från varenda buske när som helst.
Atahualpa Tror du de ser spöken?
Challcuchima De ser vad som helst som de vill se men sällan något av verkligheten.
Atahualpa Det är min uppfattning också. De föredrar att inbilla sig saker.
Challcuchima Så kanske det går över. De kanske småningom fattar att de ingenting har att frukta från någon av oss.
Atahualpa Men mig fruktar de mest av allt, den ofarligaste av alla. Bara därför vill de göra sig av med mig av ren desperation.
Challcuchima De måste mogna någon gång.
Atahualpa Tror du det?
Challcuchima Det är vårt enda hopp. Annars slipper vi dem aldrig.
Atahualpa Om de dödar mig så slipper jag åtminstone dem.
Challcuchima De är inte alla hopplösa fall.
Atahualpa De som inte är det skickar de bort. De båda Hernando var våra enda vänner bland dem, om ens de var det.
Challcuchima Låt oss vara tålmodiga och se tiden an.

Atahualpa Vad annat kan vi göra? Vi måste finna oss i deras nycker så länge de håller på och forcerar dem.
Challcuchima Deras absurditet övergår mänskligt förstånd.
Atahualpa Det är problemet. Vi kan inte hantera det ofattbara.
Challcuchima De kan inte ens hantera sig själva.
Atahualpa Hur kan någon annan göra det då?
Challcuchima Vi sitter fast som fångar i deras påtvingade galenskap.
Atahualpa Tills vidare. Deras galenskap tillhör deras dödlighet.
Challcuchima Menar du att något kan vara odödligt med dem?
Atahualpa Har de inte själar som alla andra?
Challcuchima Om de har det så är de djupt begravda.
Atahualpa Ja, det är så de verkar – som levande begravda själar som inte ser ljuset utanför sig själva.

Scen 3. Processen.

Almagro För in den anklagade! (*Atahualpa föres in mellan soldater.*)
Du har hört anklagelserna. Menar du dig vara skyldig eller icke skyldig?
advokaten Icke skyldig.
åklagaren Naturligtvis måste han förklara sig oskyldig hur självklart skyldig han än är på alla punkter.
advokaten Ändå har hans skuld inte bevisats.
åklagaren Tvärtom. Den är överbevisad flera gånger. Dessutom behöver den inte bevisas då den är självklar.
advokaten Hur kan han då bevisas vara skyldig till mordet på sin bror när brodern dog 100 mil härifrån utan att han visste om det? Är någon lejd mördare känd? Dog brodern inte genom drunkning vid ett flyktförsök?
åklagaren Det kan inte bevisas att han dog av en olyckshändelse, och faktum är att Atahualpa åstundade broderns död.
advokaten Bara så länge Atahualpa var konung och hade skäl att frukta broderns rivalitet.
Almagro Ert resonemang leder ingen vart. Kom till saken.
advokaten Då måste jag fråga vilken rätt denna domstol menar sig hava att ställa en konung inför rätta i hans eget land, som för rätten är ett främmande land där den inte har någon jurisdiktion?
Almagro Detta land är nu ställt under den spanska kronans jurisdiktion.
advokaten Skicka då fången till Spanien och ge honom en rättvis rättegång.
Almagro Det går inte, och det vet du.
advokaten Det är min plikt här att hävda rättsliga principer.
Almagro Han skulle vägra att resa och dö på vägen. Det vet du.
advokaten Nej, det vet vi inte.
åklagaren Du hävdar att det saknas bevis för hans brottslighet. Har han inte då *in flagrancia* haft flera hustrur och hängivit sig åt avguderi?

advokaten Är det ett brott att ärva sina fäders religion och följa sina fäders familjevanor? Är det inte naturligt, så länge man inte har blivit upplyst om en bättre religion?

åklagaren Men fången har haft sina konkubiner även efter vår ankomst och under sin kristna fångenskap!

advokaten Men med sina kristna fångvaktares godkännande, eller hur, domare Pizarro? (*med en menande blick mot Francisco*)

Francisco Vi lät honom få som han ville, men han visste att det var mot den kristna lagen.

Atahualpa (plötsligt) I så fall är den kristna lagen mot naturen.

Almagro Tyst! Den anklagade svarar bara då han blir tillfrågad.

Atahualpa Handlar inte denna process om mig? Har jag då inte rätt att tala?

Almagro Nej!

advokaten Jag måste be att få anföra en allvarlig protest mot detta rättsförfarande. Ni ställer er till doms över en konung i hans eget land. Har han inte bara visat oss välvilja och generositet? Har han inte öppnat sina skattkammare för oss? Har han inte visat oss oreserverad gästvänskap hela vägen? Och hur vedergäller vi honom då för allt detta? Vi drar honom inför rätta i en skenrättegång i akt och mening att döma honom till döden för att befria oss från den skuld som vidlåder oss för allt ont vi gjort i detta land, som vi våldtagit och utplundrat utan sak – vi låg inte ens i krig med det. Det finns inget bevismaterial, och denna låtsastribunal har ingen auktoritet att döma en suverän furste mitt i hans eget rike.

Almagro Du vet inte vad du talar om.

advokaten Jag talar som hans enda advokat, då ni skickat bort alla andra som vågade ta honom i försvar.

Almagro Vi antar att du bara spelar teater, då du måste veta att ditt resonemang står helt ensamt och inte kan få medhåll från någon. Hans uppenbara skuld och brottslighet är självklar, och det återstår bara att döma honom till döden, eller hur, domare Pizarro?

Francisco Det är bara en formsak.

Almagro Alltså döms han enligt lagen i denna rättvisa rättegång till döden offentligen på bålet på stora torget i denna stad med omedelbar verkan. Det finns ingen anledning att uppskjuta avrättningen till i morgon.

advokaten Ursäkta mig, men har inte Hernando de Soto skickats till Guamachucho för att utröna om det finns någon grund för anklagelserna mot den anklagade om att ha anstiftat uppror där? Borde inte hans vittnesmål höras innan domen avkunnas?

Almagro Han är inte här, och hans vittnesmål behövs inte, ty domen är redan avkunnad. (*klubbar eftertryckligt*) För ut fången!

(*Allmän upplösning under diskussioner. Atahualpa föres ut under bevakning.*)

advokaten (till domarna) Tillsammans med några andra oliktankande skall vi ställa i ordning en skriftlig protest till kejsaren mot dessa förfaranden, som måste lämna en outplånlig fläck på alla som deltagit i dem.

Almagro Gör det. (*tar hand om Francisco och går ut med honom*)
advokaten Själva solen skäms inför denna värld av omänniskor. (*går*)

Akt V scen 1.

Atahualpa Ni ämnar alltså döda mig?

Francisco Ja.

Atahualpa Varför?

Francisco Därför att du är farligast i världen. Du hotar denna världens existens och alla våra liv. Vi kan varken ge dig fri eller hålla dig i fångenskap, när vi tågar mot Cuzco för att fullborda ditt rikes likvidering. Politiken och säkerheten kräver din död.

Atahualpa Tror ni då verkligen på era inbillningar att jag skulle kunna organisera eller ens vilja ett uppror? Är ni så rädda harar att ni tror mera på er skräck än på verkligheten? Om jag hade velat, hade då inte för länge sedan alla mina arméer i norr och söder och öster ilat hit för att rädda mig och kasta ut er i havet var ni kom från? Säg att du bara drivit med mig hela tiden, och jag skall tro mera på dig än på er förvridna absurditet.

Francisco Försök inte inbilla oss att du är oskyldig.

Atahualpa Men snälla broder, om det verkligen förelåg ett uppror skulle ju jag bli det första offret. Tro mig, ingen skulle sätta i gång någonting mot er utan min befallning, och den är med våld underställd er. Jag har ingenting att komma med, ty ni har gjort mig dödlig, och nu skall ni dessutom avrätta mig. Var nu en smula resonlig. Jag kan uppbringa dubbelt så mycket guld som ni redan fått om du bara ger mig mera tid.

Francisco Vi kan inte ta den risken.

Atahualpa Så i stället för att riskera att få dubbelt så mycket guld föredrar ni att bränna mig levande?

Francisco Vi har inget val.

Atahualpa Så länge jag lever kunde jag garantera er säkerhet och se till att ingen i landet gjorde er någon skada, men ni tror mera på er vidskepelse än ni tror på mig, som ni bara tror om ont fastän jag bara gjort er gott. Och ämnar ni också bränna och utrota mina barn och min familj, för att de var släkt med Inkan? Är det också ett brott?

Francisco Ingen skall röra något av era barn. Det lovar jag.

Atahualpa Ni har redan kränkt mina fruar och dragit ut alla Solens Jungfrur ur deras kloster för att skända dem som så många andra som möjligt av mitt folk. Är det det enda ni är till för och duger till – att skända och bryta ner och döda allt vackert i vår värld?

Almagro Det är dags för avrättningen. Ut med honom. Folket väntar.

Valverde Vänta. Ge honom en chans att omvända sig, så slipper han brännas. Det räcker med att vi garotterar honom, om vi räddar hans själ.

Almagro Han har ingen själ. Han är vilde.

Valverde Låt mig ändå försöka.

Atahualpa Skonar ni mig om jag accepterar ert kors?

Valverde Du blir inte bränd då.

Atahualpa Vad har jag att förlora? Jag accepterar vad som helst då jag ändå måste acceptera döden.

Valverde Du måste göra det med övertygelse.

Francisco Snacka inte utan ge honom dopet, så får han åtminstone dö så smärtfritt som möjligt.

Valverde Härmed döper jag dig i faderns och sonens och den helige andes namn, amen. Du är nu Juan de Atahualpa och antagen i den allena saliggörande kyrkans heliga gemenskap. Så. Nu kan ni ta ut honom och strypa honom.

Almagro Folket väntar.

Francisco Din otålighet kostar mer än Cuzco är värt.

Almagro Det får vi se sedan.

Atahualpa Du lät mig tro att du var min vän.

Francisco Jag försökte, men världen ville annorlunda.

Atahualpa Nej, det var inte världen. Det var fåfångans dårskap med den lystnadens blindhet som gör människan till sin egen olyckas smed. Så låt mig då undfå nöjet av min offentliga avrättning. Jag är färdig med er och längtar efter befrielsen från era bojor.

(Atahualpa föres ut på torget i sina bojor, som han varit fjättrad med sedan akt III scen 3. Man kan förevisa den offentliga avrättningen om man vill: han sätts i en stol inför allas åsyn, omgiven av spanjorer och indianer, och hålls fast av spanjorer medan han garotteras. Efter avrättningen skingras alla och kroppen lämnas ensam kvar medan mörkret faller.)

Slut.

Post mortem

Avrättningen av den siste Inkakonungen Atahualpa ägde rum den 29 augusti 1533 då han var 30 år gammal. "Han hade ett ståtligt utseende, fast ansiktsuttrycket kanske var något för vilt för att vara behagligt. Han var muskulös och välbyggd och hade ett befallande sätt. Hans uppförande i de spanska kvarteren hade en viss förfining, så mycket mer intressant som den hade ett drag av melankoli. Han anklagas för att ha varit grym i sina krig och blodig i sin hämnd. Det kan vara sant, men fiendens penna kan lätt överdriva skuggorna i ett porträtt. Han var erkänt djärv, högsinnad och frikostig. Alla är ense om att han hade ett enastående skarpsinne och snabb uppfattningsförmåga. Hans bedrifter som krigare hade satt hans mod högt över alla tvivel. Det bästa beviset på detta är den ovilja spanjorerna visade att släppa honom fri. De fruktade honom som fiende och hade gjort honom alltför mycket orätt för att tro att han kunde vara deras vän. Ändå hade hans uppträdande mot dem från första stund varit vänligt, och de hade återgäldat det med fångenskap, rofferi och död." (*William H. Prescott*)

Francisco Pizarro var över 60 vid tillfället men mördades senare i Lima, den Perus huvudstad han själv hade grundat. Hans kompanjon i avresan från Spanien 1526, Diego de Almagro, avrättades i Cuzco av Hernando Pizarro, Franciscos äldre bror, i det utdragna inbördeskriget mellan dem, som pågick i två generationer. Deras yngre bröder, Juan och Gonzalo Pizarro, gick en lika våldsam död till mötes som Francisco: Juan, den bäste av bröderna, stupade i strid 1536 i stormningen av Cuzco, och Gonzalo blev omsider halshuggen efter att ha försökt göra Peru självständigt från Spanien. Endast Hernando, den äldste av bröderna, levde inte bara tills han blev gammal utan tills han blev hundra, och då hade han tillbringat tjugo år i fångenskap från sitt 60-e till sitt 80-e år.

Hernando de Soto blev sedermera ryktbar som upptäckaren av Mississippi. Han fann ingen fiende i Guamachucho och inget uppror bland infödingarna. När han återkom till Caxamalca efter Atahualpas avrättning förebrådde han med stor sorg Pizarro för missdådet, som skyllde ifrån sig på Almagro, Valverde och andra.

Challcuchima slutligen, Atahualpas främsta general, drogs två månader efter Atahualpa inför rätta på falska anklagelser om upprorsstämplingar och brändes offentligt på bål utan att ha fallit för den erbjudna frestelsen att övergå till kristendomen.

Sofia 8.4.2014